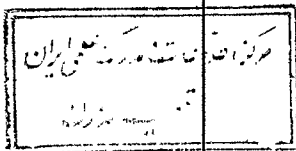

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۷۸ / ۱۳۷۹ / ۱۳۸۰

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه:

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد حقوق عمومی

عنوان:

نظام حقوقی معادن در ایران با تأکید بر مواد معدنی جامد

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید فضل اله موسوی

استاد مشاور:

جناب آقای محمدحسن حبیبی

نگارنده:

حسین رهنما

۱۴۱۸۷

سال تحصیلی:

۱۳۷۷-۷۸

تقدیم

به روح پدرم و به مادرم

و به همه کسانی که به من آموختند

تقدیر و سپاس:

سپاس خدای بزرگ را که ما را آفرید و از نعمات بیکرانیش برخوردار ساخت و هم او از ما خوب زیستن و خوب مردن را خواست که هر دوی اینها در سایه خوب آموختن بدست می‌آید. تشکر از استاد محترم راهنما «جناب آقای دکتر موسوی» که همواره از مساعدت و راهنمائیهای ارزشمند ایشان برخوردار بودم

و تشکر از جناب آقای محمد حسن حبیبی که بعنوان استاد محترم مشاور از راهنمائیهای بی‌دریغ خود مرا بهره‌مند ساختند

و در پایان نیز از کارشناسان محترم وزارت معادن و فلزات که در حدّ توان مرا یاری نمودند، و از همسرم که نعمت بهره‌مندی از محیط آرام و مساعد را برایم ممکن ساخت قدردانی می‌نمایم.

عنوان صفحه

مقدمه ۱

بخش اول: کلیات

فصل اول: منابع طبیعی ۴

فصل دوم: معدن و تاریخچه آن ۱۴

بخش دوم: معدن در فقه امامیه

فصل اول: معدن و تقسیم‌بندی‌های آن در فقه امامیه ۳۳

فصل دوم: مالکیت معدن در فقه امامیه و تملک آن ۳۷

بخش سوم: نظام حقوقی معادن در ایران

فصل اول: جایگاه معدن در میان اموال عمومی در حقوق ایران ۶۱

فصل دوم: معدن در قوانین موضوعه ایران ۶۶

فصل سوم: مالکیت معدن در حقوق ایران ۸۰

فصل چهارم: دولت و معدن ۹۹

نتیجه‌گیری ۱۴۹

ضمایم ۱۵۱

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
بخش اول: کلیات	
فصل اول: منابع طبیعی.....	۵
مبحث اول: تعریف منابع طبیعی و تقسیمات آن.....	۵
بند اول: تعریف منابع طبیعی:.....	۵
بند دوم: تقسیمات منابع طبیعی.....	۶
الف) منابع تجدیدپذیر.....	۶
ب) منابع غیرقابل تجدید (تجدیدناپذیر).....	۶
بند سوم: حقوق منابع طبیعی و هدف آن.....	۷
بند چهارم: منابع طبیعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۷
مبحث دوم: استفاده از منابع طبیعی.....	۸
بند اول: نظریات مختلف راجع به بهره‌برداری از منابع طبیعی و پیدایش نظریه توسعه پایدار.....	۸
بند دوم: مفهوم اصل توسعه پایدار.....	۹
بند سوم: حمایت از توسعه پایدار در قوانین ایران.....	۱۱
بند چهارم: حاکمیت دولتها بر منابع طبیعی شان (منابع طبیعی داخلی).....	۱۲
فصل دوم: معدن و تاریخچه آن.....	۱۴
مبحث اول: تعریف معدن و واژه‌های مربوطه و اهمیت معدن.....	۱۴
بند اول: تعریف معدن و واژه‌های مربوطه.....	۱۴
الف) تعریف لغوی معدن.....	۱۴
ب) تعریف حقوقی معدن و واژه‌های مربوطه.....	۱۵

عنوان	صفحه
یک (معدن در قانون اساسی.....	۱۵
دو) معدن در قانون مدنی.....	۱۶
سه) تعریف معدن و واژه‌های مربوط به معدن در قوانین معدن .	۱۷
بند دوم : اهمیت معدن.....	۲۰
مبحث دوم: تاریخچه معدن در ایران.....	۲۳
بند اول : سیر تاریخی بهره‌برداری از معادن.....	۲۳
بند دوم : خالصه.....	۲۸

بخش دوم: معدن در فقه امامیه

فصل اول : معدن و تقسیم‌بندی آن در فقه امامیه.....	۳۳
مبحث اول : معدن و مواد معدنی.....	۳۳
بند اول : تعریف معدن.....	۳۳
بند دوم : مواد معدنی.....	۳۴
مبحث دوم : تقسیم‌بندی معدن.....	۳۵
فصل دوم : مالکیت معدن در فقه امامیه و تملک آن.....	۳۷
مبحث اول: معدن و انفال.....	۳۷
بند اول : تعریف انفال.....	۳۷
بند دوم : مصادیق انفال.....	۳۸
بند سوم : دلایل اثبات اینکه معدن از مصادیق انفال است.....	۴۰
بند چهارم : مالکیت انفال و تصرف در آن.....	۴۲
مبحث دوم : معدن و مباحات.....	۴۹
بند اول : تعریف مباحات.....	۴۹

عنوان	صفحه
بند دوم : اقسام مباحات.....	۵۰
بند سوم : معدن از مباحات است.....	۵۰
مبحث سوم : معدن و مشترکات عمومی.....	۵۱
مبحث چهارم : تفصیل بین انواع معادن در خصوص مالکیت.....	۵۱
بند اول : تفصیل بین معدن واقع در اراضی موات و غیرموات.....	۵۳
بند دوم : تفصیل بین معدن ظاهری و باطنی.....	۵۳
مبحث پنجم : مالکیت معدن به تبع مالکیت زمین.....	۵۳
بند اول : توضیح نظریه.....	۵۳
بند دوم : نقد نظریه تبعیت.....	۵۴
بند سوم : نظر امام خمینی (ره) در باب نظریه تبعیت.....	۵۶
مبحث ششم : تملک معدن.....	۵۸
بند اول : معادن ظاهری.....	۵۸
بند دوم : معادن باطنی.....	۵۹

بخش سوم : نظام حقوقی معادن در ایران

فصل اول : جایگاه معدن در میان اموال عمومی در حقوق ایران.....	۶۱
مبحث اول : تعریف اموال عمومی.....	۶۱
مبحث دوم : تقسیم بندی اموال عمومی.....	۶۳
بندل اول : اموال عمومی کشوری.....	۶۳
الف) اموال عمومی کشور به مفهوم خاص.....	۶۳
ب) اموال نهادهای کشور.....	۶۴
ج) اموال عمومی کشور وتابع حقوق خصوصی.....	۶۴

۶۴	بند دوم: اموال عمومی غیرکشوری (محلّی)
۶۶	فصل دوم: معدن در قوانین موضوعه ایران
۶۶	مبحث اول: سیر تصویب قوانین معدن در ایران و نکات برجسته هریک
۶۶	بنداول: نظامنامه معدن
۶۸	بند دوم: قانون معدن سال ۱۳۱۷
۶۹	بند سوم: لایحه قانونی معادن سال ۱۳۳۱
۶۹	بند چهارم: قانون معادن سال ۱۳۳۶
۷۰	بند پنجم: قانون معادن سال ۱۳۶۲ و اصلاحیه آن
۷۲	بند ششم: قانون معادن سال ۱۳۷۷
۷۶	مبحث دوم: تقسیم بندیهای مربوط به معدن در قوانین
۷۶	بند اول: تقسیم بندی معدن
۷۶	بند دوم: تقسیم بندی مواد معدنی
۸۰	فصل سوم: مالکیت معدن در حقوق ایران
۸۱	مبحث اول: مالکیت معدن در قوانین موضوعه ایران
۸۱	بند اول: قانون اساسی
۸۲	بند دوم: قانون مدنی
۸۲	بند سوم: قوانین معدن
۹۲	مبحث دوم: مالکیت معدن به تبع مالکیت زمین در قوانین
۹۶	مبحث سوم: نگاهی اجمالی به نظام مالکیت معادن در برخی از کشورها
۹۹	فصل چهارم: دولت و معدن
۱۰۰	مبحث اول: نظام بهره برداری از معادن در قوانین ایران

عنوان	صفحه
بند اول : نکات مهم راجع به بهره‌برداری از معادن در قوانین گذشته	
معادن ۱۰۰	۱۰۰
بند دوم: شرح تفصیلی بهره‌برداری از معادن براساس قانون معادن	
سال ۱۳۷۷..... ۱۰۶	۱۰۶
الف) چه کسانی می‌توانند از معادن بهره‌برداری کنند..... ۱۰۶	۱۰۶
ب) مراحل بهره‌برداری..... ۱۰۸	۱۰۸
ج) پروانه و ماهیت حقوقی آن..... ۱۱۴	۱۱۴
د) نظارت بر فعالیت‌های معدنی..... ۱۱۸	۱۱۸
ه) محدودیت‌های وارده بر عملکرد بخش معدن..... ۱۲۰	۱۲۰
و) آثار فعالیت‌های معدنی بر محیط زیست..... ۱۲۳	۱۲۳
ز) وضعیت کارگران شاغل در بخش معدن..... ۱۲۵	۱۲۵
مبحث دوم: حقوق دولتی در معدن..... ۱۲۶	۱۲۶
مبحث سوم: دعاوی مربوط به معدن (جرایم و تخلفات مرتبط با معدن)..... ۱۳۲	۱۳۲
بنداول: دعاوی معدن در قوانین قبل از انقلاب..... ۱۳۲	۱۳۲
بند دوم) دعاوی معدن در قوانین بعد از انقلاب..... ۱۳۵	۱۳۵
الف) قانون معادن سال ۱۳۶۲..... ۱۳۵	۱۳۵
ب) قانون معادن سال ۱۳۷۷..... ۱۳۸	۱۳۸
ج) مسوولیت مدنی، کیفری و اداری مرتکبین جرم یا تخلف... ۱۴۵	۱۴۵
بند سوم: داوری در دعوی معدن..... ۱۴۶	۱۴۶
نتیجه‌گیری..... ۱۴۹	۱۴۹
ضمایم..... ۱۵۱	۱۵۱
الف) منابع و ماخذ..... ۱۵۲	۱۵۲

صفحه

عنوان

- ب) چند سند تاریخی در موضوع معدن ۱۵۷
- ج) فهرست مصوّبات مرتبط با معدن تاکنون ۱۶۱
- د) منابع معدنی موجود در ایران و عملکرد بخش معدن در سال ۱۳۷۷ . ۱۶۵

مقدمه

جهان در قرن آینده همچون گذشته، عرصه زورآزمایی قدرتهایی خواهد بود که خیال سیادت و سروری بر جهان را در سر می پروانند. در این نبرد قدرت، بی‌گمان اقتصاد یکی از اهرمها بلکه مهمترین اهرم پیروزی خواهد بود.

کشور عزیز ما ایران بعد از سالها اسارت فرهنگی و عقب‌ماندگی اقتصادی که حاصل بی‌لیاقتی شاهان و سلاطین بود، اینک در عطش پیشرفت علمی و تکنولوژیکی و استقلال و خودکفایی اقتصادی می‌سوزد، تا بتواند در عرصه بین‌المللی بعنوان یک کشور آزاد، مستقل و قدرتمند مطرح باشد. بی‌شک معادن، این نعمات عظیم الهی که خداوند متعال به کشور ما نیز اعطاء نموده است اگر بنحو شایسته و اصولی مورد بهره‌برداری قرار گیرند می‌توانند در تحقق این آرزو کمک شایانی بنمایند. این بهره‌برداری اصولی از معادن؛ گذشته از جنبه‌های فنی مهندسی، علمی و تکنولوژیکی به یقین یک نظام حقوقی مترقی را می‌طلبد. اگرچه قوانین مربوط به معدن این نظام حقوقی را بیان ساخته‌اند ولی بحث در باره این قوانین و تجزیه و تحلیل آنها باعث فهم بهتر آنها و آشکار شدن محاسن و معایب و ایرادات احتمالی آنها خواهد شد. با اینکه در گذشته نیز گامهایی هرچند محدود در جهت بررسی نظام حقوقی معادن برداشته شده است، ولی با توجه به تصویب قانون جدید

معادن (مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷) که نسبت به قوانین گذشته تغییراتی از جهات مالکیت معدن، بهره‌برداری از معدن، حقوق دولتی و ... داشته است، این سؤال مطرح می‌شود که در حال حاضر نظام حقوقی حاکم بر معادن چگونه است؟ لذا با صلاحدید اساتید محترم راهنما و مشاور این پایان‌نامه تلاش نموده است حتی المقدور با استفاده از کتب و مجلات و مقالات مرتبط و همچنین استنباط شخصی نگارنده از قوانین معدن به سؤال فوق پاسخ دهد. ذکر این نکته ضروری است که این پایان‌نامه به بررسی حقوقی مواد معدنی جامد می‌پردازد و بحث در باره موضوعات گاز و نفت در پایان‌نامه‌های دیگری توسط عزیزان دانشجو مورد بررسی قرار گرفته و یا قرار خواهد گرفت. البته بخشی از مطالب این پایان‌نامه از جمله مبحث منابع طبیعی و بهره‌برداری از آنها و یا مبحث مطالب فقهی، کلیاتی است که هم در باره مواد معدنی جامد و هم مواد معدنی غیر جامد صادق است ولی در بخش سوم که بررسی نظام حقوقی معادن در ایران است، از پرداختن، به مواد معدنی غیر جامد (نفت و گاز) خودداری شده است ضمن اینکه سعی شده است از پسوند «جامد» به دنبال واژه مواد معدنی، جهت جلوگیری از تکرار در متن پایان‌نامه، استفاده نشود چراکه مشخص است مطالب این پایان‌نامه در مورد بررسی نظام حقوقی مواد معدنی جامد است.

این پایان‌نامه تلاش نموده است تا در سه بخش، جنبه‌های مختلف نظام حقوقی معادن را مورد بررسی و کنکاش قرار دهد.

در بخش نخست کلیاتی در باره منابع طبیعی، تعریف معدن، اهمیت و پیشینه تاریخی آن مطرح شده است، ارائه این بخش به این دلیل بوده است که به نظر نگارنده ورود در بحث معدن نیازمند به آگاهی نسبت به جنبه‌های مختلف موضوع منابع طبیعی می‌باشد. در بخش دوم با توجه به تأثیر فراوان فقه امامیه در قوانین کشور، نگارنده سعی نموده است در حدّ توان جایگاه معدن را در فقه امامیه روشن سازد.

بخش سوم پایان‌نامه و در واقع بخش اصلی، به بررسی نظام حقوقی معادن در ایران

اختصاص یافته است. در این بخش موضوعات جایگاه معدن در میان اموال عمومی، معدن در قوانین موضوعه، مالکیت معدن و مسائل مربوط به نظام بهره‌برداری از معدن، دولت و معدن، دعاوی مربوط به معدن و ... مورد بررسی قرار گرفته است.

به یقین نگارش این پایان‌نامه تنها گامی کوچک در جهت بررسی نظام حقوقی معادن جامد در ایران می‌باشد تا انشاءالله آغازی باشد بر تحقیقات کامل تر و جامع‌تر، توسط عزیزانی که علاقمند به موضوع معدن می‌باشند.

و سخن آخر اینکه اگرچه نگارش این پایان‌نامه با مشکلاتی از قبیل کمبود کتب و منابع مربوط به معدن مواجه بود ولی همکاری و مساعدت همه عزیزانی که در این راه نگارنده را یاری نمودند مخصوصاً اساتید محترم راهنما و مشاور و کارشناسان محترم وزارت معادن و فلزات باعث تسهیل مشکلات گردید که در اینجا از همه این عزیزان و همچنین کسانی که در تایپ و چاپ این پایان‌نامه تلاش کردند تشکر می‌شود.

بخش اول:

کلیات

عناوین

فصل اول: منابع طبیعی

مبحث اول: تعریف منابع طبیعی و تقسیمات آن

مبحث دوم: استفاده از منابع طبیعی

فصل دوم: معدن و تاریخچه آن

مبحث اول: تعریف معدن و واژه‌های مربوطه و اهمیت معدن

مبحث دوم: تاریخچه معدن در ایران

فصل اول: منابع طبیعی

گرچه موضوع این پایان‌نامه، حقوق معادن در ایران می‌باشد، اما براساس اینکه معدن بخشی از منابع طبیعی است، به نظر می‌رسد که اختصاص یک فصل به موضوع منابع طبیعی و مسائل پیرامون آن خالی از فایده نباشد.

مبحث اول: تعریف منابع طبیعی و تقسیمات آن

بند اول: تعریف منابع طبیعی:

از نظر لغوی منابع، جمع منبع و منبع در لغت‌نامه «فرهنگ معین» به دو معنا آمده است: الف) چشمه، ب) اصل، منشاء^(۱). و واژه «طبیعی» در همین لغت‌نامه اینگونه معنی شده است: منسوب به طبیعت، مربوط به طبیعت، آنچه به طبیعت اختصاص دارد^(۲). بنابراین، منابع طبیعی را از نظر لغوی می‌توان اینگونه معنی کرد: «هرچیزی که منشاء، اصل و سرچشمه آن از طبیعت بوده و در طبیعت یافت می‌شود» مانند آب، درخت، جنگل و غیره.»

اما، گذشته از معنای لغوی برخی از متخصصین امر، منابع طبیعی را اینگونه تعریف

۱- معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد چهارم. چاپ هفتم، تهران، ۱۳۶۴، ص ۴۳۷

۲- همان، جلد دوم، ص ۲۲۱۴

کرده‌اند: «در مفهوم عام منابع طبیعی عبارت است از مجموعه موادی که در طبیعت یافت می‌شود، چه به صورت توده ساکن غیر زنده و چه به صورت بیولوژیک و زنده؛ باضافه اشکال مختلف انرژی، مثل نور خورشید، حرارت آن، باد و ... که همه اینها در طبیعت وجود دارد. پس بطور خلاصه، منابع طبیعی در مفهوم عام، شامل توده ساکن غیر زنده و طبیعت زنده موجود در کره زمین، باضافه اشکال مختلف انرژی می‌باشد»^(۱).

بند دوم: تقسیمات منابع طبیعی

منابع طبیعی با تکیه بر قابلیت‌های بهره‌گیری از آنها به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف) منابع تجدیدپذیر: آن گروه از منابع طبیعی هستند که با بهره‌گیری اصولی از آنها نه تنها کاهش و نقصان پیدا نمی‌کنند، بلکه برحسب مورد از لحاظ کمی و کیفی و یا از هر دو جهت، قابلیت بازدهی بیشتر را نیز پیدا می‌کنند. مانند: آب و خاک، گیاهان، جانوران و ...

ب) منابع غیر قابل تجدید (تجدیدناپذیر): آن گروه از منابع طبیعی هستند که با بهره‌برداری از آنها از نظر کمی در آنها کاهش و نقصان ایجاد می‌شود، مثل انواع مواد معدنی، سوخت‌های فسیلی از جمله: نفت، زغال سنگ، گاز طبیعی و ...

باید یادآور شویم؛ که این تقسیم‌بندی به معنی نفی ارتباط متقابل بین این دو گروه نیست، وجود هر کدام از این دو گروه در طبیعت، به گروه دیگر وابسته است، ضمن اینکه زندگی و حیات انسانها نیز به همین منابع وابسته است. خداوند حکیم این منابع را به انسانها اعطاء کرده است تا در جهت حیات خویش از آنها بهره بگیرند. تخریب و صدمه زدن به هر کدام از گروههای منابع طبیعی، باعث صدمه دیدن گروه دیگر و در نهایت برهم خوردن تعادل طبیعی و اکوسیستم خواهد شد. استفاده از این منابع طبیعی، خود بحث مهمی است که در مبحث دوم همین فصل به آن خواهیم پرداخت.

۱- حبیبی، محمدحسن، مطالب درسی حقوق منابع طبیعی، کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه تهران، نیمسال دوم ۷۶-۷۷

بند سوم: حقوق منابع طبیعی و هدف آن: حقوق منابع طبیعی از رشته‌های حقوق عمومی است و قلمرو این رشته از حقوق، بررسی و مطالعه مقررات منابع تجدیدپذیر از قبیل: جنگلها، مراتع، حیات وحش، آبریان، آبها، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و ... می‌باشد.

منابع طبیعی تجدیدناپذیر، در رشته‌های حقوقی خاص خود بررسی می‌گردند. مثل حقوق معادن، حقوق انرژی و ...

و اما هدف حقوق منابع طبیعی: هدف این رشته از حقوق، بررسی کلی قوانین و مقررات منابع طبیعی، اعم از قوانین موضوعه و عرفی می‌باشد که این بررسی دربرگیرنده طرح و ریشه‌یابی نواقص موجود در قوانین و مواردی که نیاز به تغییر دارد، در رابطه با منابع طبیعی و نحوه بهره‌برداری از این منابع به طوری که این منابع بی‌کم و کاست برای آیندگان باقی بمانند، می‌باشد.

بند چهارم: منابع طبیعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در دو اصل ۴۵ و ۴۸ هر دو دسته منابع طبیعی (تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر) را مد نظر قرار داده است. با توجه به اهمیت موضوع، متن کامل اصول فوق را در اینجا می‌آوریم:

اصل ۴۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمینهای موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوهها، دره‌ها، جنگلها، نیزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عام نسبت به آنها عمل نماید، تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.»

اصل ۴۸ قانون اساسی: «در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در

سطح استانها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استانها و مناطق مختلف کشور باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.»

مبحث دوم: استفاده از منابع طبیعی

خداوند متعال نعمات بی‌شماری به انسانها اعطاء نمود تا از آنها استفاده کنند. منابع طبیعی نیز یکی از همین نعمتها می‌باشد، ولی استفاده از این منابع تا چه حد و چگونه باید باشد؟ آیا تنها نسل حاضر از این منابع حق دارند؟ و آیا نسل‌های آینده هیچ حقی برای این منابع ندارند؟ در این مبحث سعی شده است در حد بضاعت به این پرسشها پاسخ داده شود.

بند اول: نظریات مختلف راجع به بهره‌برداری از منابع طبیعی و پیدایش نظریه توسعه پایدار
در رابطه با بهره‌گیری از منابع طبیعی در گذشته دو گونه موضع‌گیری وجود داشته است و اکنون نیز هر کدام از این نظریات طرفدارانی دارند. طرفداران افراطی محیط زیست عقیده دارند که هرگونه دست‌اندازی به طبیعت باعث فنا و نابودی طبیعت و ساکنین آن خواهد شد.

در مقابل اینان، گروهی دیگر قرار دارند که نکته اساسی در تئوری آنان، تکیه بر اصل توسعه صنعت و تکنولوژی می‌باشد. اینان خواستار برداشت بی‌حد و حصر مواد خام از منابع طبیعی موجود در کره زمین می‌باشند^(۱).

بدیهی است که تئوری هر دو گروه در دنیای امروز مورد پذیرش نیست. در واقع هر دو دسته در عقیده‌شان دچار افراط و تفریط شده‌اند. امروزه نه برداشت بی‌حد و حصر از منابع طبیعی مورد پذیرش است و نه ممنوعیت مطلق در بهره‌برداری از این منابع.

۱- حسین نیا، محمود. «منابع طبیعی و توسعه پایدار» مجله فصلنامه محیط زیست، جلد نهم، شماره سوم، تهران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۶، ص ۵۰

این تضاد و تعارض عقیده، زایش فکر جدیدی را در پی داشت که با واقعیت‌های جهانی و حقیقت امر و عقل سلیم سازگاری دارد. طرفداران فکر جدید عقیده دارند که برای بقای حیات و استمرار زندگی می‌باید از تمام منابع و مواهبی که برای ساکنین آن آفریده شده به نحوی استفاده گردد که نه تنها لطمه‌ای به محیط زیست وارد نسازد، بلکه فرصت لازم به منظور تجدید منابع، فراهم آید تا امکان استفاده مستمر و دائمی برای همگان میسر و ممکن گردد. اینان با توسعه‌ای موافقند که پایدار، مستمر و دائمی باشد، نه آن توسعه‌ای که به ناپایداری و نابودی منابع طبیعی منجر گردد.

«اگر استفاده از منابع به قیمت نابودی و انقراض آنها باشد طبیعی است که توسعه، پایدار نخواهد ماند. از طرفی، رشد فزاینده جمعیت بشری در کره خاکی و نیاز روزافزون آنها، بهره‌برداری از منابع را ناگزیر می‌سازد و بدون دست زدن به این منابع جهت استخراج و استحصال، زندگی و پیشرفت و توسعه امکان‌پذیر نخواهد گردید. خلاصه، طرفداران فکر جدید می‌گویند: «بهره‌برداری بهینه، منطقی و معقول از منابع به نحوی که فرصت تجدید آن داده شود تا موجودی، حفظ و تضمین گردد.»^(۱)

براساس همین تئوری معقولانه و منطقی بود که اصل «توسعه پایدار» هویدا شد و به سرعت جایگاه خود را در عرصه بین‌المللی پیدا کرد.

بند دوم: مفهوم اصل توسعه پایدار

تعریفی که بانک جهانی در سال ۱۹۹۱ از توسعه داده است به این صورت است: «توسعه بسط طیف امکانات انسانهاست که شامل دسترسی به حق اشتغال، درآمد، تحصیل، بهداشت و محیط زیست است»^(۲). «ولی توسعه پایدار واژه جدیدی است و از دهه ۱۹۸۰ میلادی از زمان تدوین استراتژی جهانی حفاظت از طبیعت و منابع زنده پای به

۱- همان - ص ۵۰

۲- میراب زاده، پرستو، «توسعه پایدار»، مجله فصلنامه محیط زیست، جلد ششم، شماره سوم، تهران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست. ۱۳۷۳، ص ۳۹